

УДК 330.1:631.15:633.85
© 2014

*В.М. Тимчук,
С.І. Святченко,
кандидати сільсько-
господарських наук*

*Н.Ю. Єгорова,
кандидат
економічних наук
Інститут рослинництва
ім. В.Я. Юр'єва НААН*

*В.Г. Матвієць,
кандидат сільсько-
господарських наук
Прикарпатська державна
сільськогосподарська дослідна
станція НААН*

ЩОДО МЕТОДОЛОГІЇ ОЦІНКИ АКТИВНИХ ОРИГІНАТОРІВ НА РИНКУ СЕЛЕКЦІЙНО-НАСІННИЦЬКИХ ІННОВАЦІЙ

Мета. Удосконалення методології оцінки установ-оригінаторів об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ) на ринку селекційно-насінницьких інновацій. **Методи.** Діалектичний, абстрактно-логічний та економіко-статистичний. **Результати.** Розглянуто проблемні питання методологічної оцінки установ-оригінаторів ОПІВ на ринку селекційно-насінницьких інновацій. Нині лише окремі оригінатори готові до відповідних інноваційних трансформацій та забезпечення трансферу наукомісткої продукції. Тому досить важливим є виділення активних і дієвих оригінаторів інноваційної продукції з подальшим їх функціонуванням як науково-методологічних та трансферних центрів. **Висновки.** Уведення системи поправних коефіцієнтів (одного з чинників методології трансферу інновацій) можна розглядати як адаптований до практичного використання та дієвий механізм об'єктивної оцінки вартості і комерційної цінності селекційної інновації. На підставі науково обґрунтованих розроблених підходів виділено провідні чинники трансферу технологій з акцентуванням ресурсних та інноваційно-інвестиційних складових. Формування збалансованої системи базових активних (мажорних) оригінаторів ОПІВ на засадах наскрізної координації розглядається як дієвий механізм підвищення рівня конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Ключові слова: селекційно-насінницькі інновації, методологія оцінки, трансфер технологій, оригінатори ОПІВ.

В умовах трансформації аграрного сектору економіки на інноваційних засадах важлива роль належить ефективному науковому супроводу і формуванню високого рівня конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості [5]. Нині всі вітчизняні оригінатори селекційно-насінницьких інновацій розв'язують стратегічні проблеми в ресурсному забезпеченні і розбудові інноваційної інфраструктури. Рівень і можливість наукових установ значно різняться, як і специфіка відповідних регіонів. При цьому лише окремі оригінатори на сьогодні реально можуть бути готовими до відповідних іннова-

ційних трансформацій та забезпечення трансферу наукомісткої продукції. Тому досить важливим є виділення активних і дієвих оригінаторів інноваційної продукції з подальшим їх функціонуванням як науково-методологічних та трансферних центрів.

Мета досліджень — удосконалення методології оцінки установ-оригінаторів ОПІВ на ринку селекційно-насінницьких інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно при оцінці ефективної діяльності оригінатора на ринку селекційно-насінницьких інновацій одним із базових показників є охоп-

1. Зведене ранжування активних (мажорних) оригіна́торів насіння 4-х модельних озимих культур (2011–2012 рр.)

Установа	Пшениця		Жито		Ячмінь		Тритикале		Рангова оцінка	
	%*	1**	%*	0,5**	%*	0,2**	%*	0,6**	Сума	Ранг
СГІ-ЦНС	37,5	37,5	—	—	83,2	16,6	—	—	54,1	1
ІР НААН	—	—	27,3	13,7	—	—	61,8	37,1	50,8	2
ІФРІГ НАНУ	25,2	25,2	—	—	—	—	—	—	25,2	3
Носівська СДС	—	—	26,6	13,3	—	—	—	—	13,3	4
ННЦ «ІЗ НААН»	—	—	24,1	12,1	—	—	—	—	12,1	5

* Посівні площі за даними сільгоспінспекції України. ** Поправний коефіцієнт. Для табл. 1, 2.

лена ним сукупна посівна площа. З позицій ординарної оцінки діяльності селекційно-насінницької установи посівні площі є досить простими у використанні. Проте поза увагою залишаються фактори відповідних рівнів спеціалізації і концентрації в провідних (мажорних) сегментах та специфіки і стратегічності культур (груп культур) як об'єктів трансферу [2–4, 6–13].

Методика досліджень. Використано діалектичний, абстрактно-логічний та економіко-статистичний методи досліджень.

Результати досліджень. Аналіз складових сукупного сегмента посівних площ (за даними сільгоспінспекції України) провідних установ-оригіна́торів ОПІВ свідчить про те, що провідним чинником є активний бренд, який доповнюється селекційними об'єктами з більш скромними обсягами їх трансферу. При цьому сукупний сегмент посівних площ (реалізації насіння) оригіна́тора значною мірою може формуватися за рахунок кількості інновацій з урахуванням того, що в перші 3 роки кожна з новинок на спеціалізованому ринку може займати сегмент до 5%. Саме цим можна пояснити ситуацію, коли за досить обмеженої кількості рекомендованих для вирощування в Харківській області на 2013 р. сортах пшениці озимої фактично в АГПВ висівалося 102. У цьому разі досить гострою є відповідна проблематика дієвої сортової агротехніки в рамках трансферу і, як наслідок, — невисокі показники середньої багаторічної врожайності. З іншого боку, саме активні оригіна́тори мають відповідні мотивації, ресурсне забезпечення, науковий потенціал та засади формування інноваційної інфраструктури для виходу на рівень трансферу технологій на противагу трансферу окремих інновацій.

Усі оригіна́тори, наявні на ринку селекційно-

насінницьких інновацій, можуть бути згруповані у 3 типових рівні. Кожний з рівнів має свою специфіку й різниться за інноваційним і ресурсним потенціалами.

Основний і найістотніший для спеціалізації, концентрації та забезпечення ефективного трансферу рівень формується активними (мажорними) оригіна́торами ОПІВ з провідним сегментом посівних площ за об'єктом трансферу 70%. Другий рівень формують доповнювальні оригіна́тори ОПІВ із сукупним сегментом посівних площ 3%<70%. Третій рівень формують пасивні (мінорні) оригіна́тори ОПІВ із сукупним сегментом посівних площ <3%.

Зведена оцінка оригіна́торів, що формують провідний сегмент, свідчить про те, що нині серед активних (мажорних) оригіна́торів на ринку насіння за озимими і ярими культурами можна виокремити 2 типи спеціалізації (табл. 1 і 2): основний тип з концентрацією значної конкурентоспроможності на рівні окремих культур (групи культур);

з концентрацією конкурентоспроможності за кількома культурами (групами культур).

За озимими культурами провідні позиції займали установи-оригіна́тори, які охоплювали значні сегменти за 2-ма об'єктами трансферу з високим поправним коефіцієнтом. Відмінністю аналогічного аналізу ярих культур була висока концентрація всіх активних об'єктів трансферу на рівні одного оригіна́тора (ІР НААН).

У межах об'єднаного виділення базових установ-оригіна́торів як науково-методологічних центрів велике значення відіграють економічна ефективність і високий науковий потенціал. Тому з цих позицій стратегічною є концентрація відповідного наукового середовища та інноваційної інфраструктури.

З іншого боку, організація наукового та трансферного процесів в установі-оригіна́торі має враховувати насамперед конкурентний рівень продукції учасників провідних сегментів, а

2. Зведене ранжування активних (мажорних) оригінаторів насіння 4-х модельних ярих культур (2011–2012 рр.)

Установа	Соняшник		Горох		Пшениця яра		Просо		Рангова оцінка	
	%*	1**	%*	0,8**	%*	0,4**	%*	0,2**	Сума	Ранг
ІР НААН	15,4	15,4	55,4	44,3	22,8	9,1	44,9	8,9	77,7	1
Сінгента Сідз	28,3	28,3	—	—	—	—	—	—	28,3	2
Осева Ексімпо	—	—	22,5	18,0	—	—	—	—	18,0	3
ННЦ «ІЗ НААН»	—	—	—	—	22,6	9,0	11,8	2,4	11,4	4
«Піонер» СХГХ	10,4	10,4	—	—	—	—	—	—	10,4	5
МІП	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ім. В.М. Ремесла	—	—	—	—	—	—	21,4	4,3	4,3	6
НААН	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Дойче	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Заатферделунг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
АГ	—	—	—	—	24,0	9,6	—	—	9,6	7

не сукупні показники за всіма сегментами. За такого підходу з'являється реальна можливість, з одного боку, активізувати блок інноваційних факторів, з другого, — регламентувати обіг дієвих об'єктів трансферу, які забезпечують стаке зростання середньої багаторічної врожайності й створюють основу для здійснення науково обґрунтованої сортової політики.

Зведене ранжування активних (мажорних) оригінаторів насіння з використанням поправних коефіцієнтів дає змогу більш точно і методологічно обґрунтовано оцінювати їх реальне позиціонування на ринку селекційно-насінницьких інновацій та виділяти провідні вектори підвищення рівня конкурентоспроможності й інвестиційної привабливості (табл.3).

Серед виділених вітчизняних активних оригінаторів лише 2 характеризуються достатньою збалансованістю селекційних і рослинницьких складових. При цьому тільки в них (ІР НААН та ННЦ «ІЗ НААН») на активному (мажорному) рівні на ринку представлено озимі та ярі куль-

тури. Усі інші установи мають вужчу спеціалізацію [1]. Тобто Інститут рослинництва (ІР) імені В.Я.Юр'єва НААН та ННЦ «Інститут землеробства НААН» мають високий потенціал для трансформації до рівня науково-методологічних та трансферних центрів. Окрім цього, на базі запропонованих підходів виокремлюється ряд організаційних інновацій з оптимізації наукового і трансферного процесів та сортової політики з позицій технологічної, продовольчої та сировинної безпеки. При оцінці активних оригінаторів за рангом І досягається методологічно та мотиваційно точне врахування стратегічних підходів. Водночас у рамках традиційного підходу (контроль — ранг ІІ) недостатньо враховують стратегічний рівень об'єктів трансферу як складових технологій.

Стратегічний перехід до рівня трансферу цілісних технологій та пакетного надання всього спектра послуг потребує значних фінансових вкладень. Тому виникає потреба в орієнтації на потужних оригінаторів, здатних до активної ре-

3. Порівняльна оцінка активних (мажорних) оригінаторів насіння

Установа	За системою поправних коефіцієнтів				Контроль	
	Культури		Середній ранг	Ранг І	Ранг ІІ	
	ярі	озимі				
СГІ-НЦНС	—	1	0,5	1	1	
Сінгента Сідз	2	—	1,0	1	2	
ІР НААН	1	2	1,5	2	4	
ІФРІГ НАНУ	—	3	1,5	2	3	
Осева Ексімпо	3	—	1,5	2	9	
Носівська СДС	—	4	2,0	3	8	
«Піонер» СХГХ	5	—	2,5	4	5	
МІП ім. В.М. Ремесла НААН	6	—	3,0	5	7	
Дойче Заатферделунг АГ	7	—	3,5	6	10	
ННЦ «ІЗ НААН»	4	5	4,5	7	6	

4. Порівняння оцінки активних оригінацій за використання 2-х систем оцінювання

№ рангу	За системою поправних коефіцієнтів	За сумою посівних площ (контроль)
1	СГІ-НЦНС	СГІ-НЦНС
2	Сінгента Сідз	Сінгента Сідз
3	ІР НААН	ІФРІГ НАНУ
4	Осева Ексімп	ІР НААН

алізації наукомісткої продукції і запуску механізмів рефінансування. З іншого боку, перехід на рівень трансферу цілісних технологій

зумовлює вищу інтелектуалізацію та інноваційність, що можуть забезпечити лише потужні активні оригінації.

Паралельне порівняння виокремлених активних (мажорних) оригінацій за використання системи поправних коефіцієнтів та за сукупною сумою посівних площ сприяло забезпеченню достатнього рівня репрезентативності і методологічної обґрунтованості запропонованого підходу (табл. 4).

Запропонований підхід є складовою реалізації напрямів переходу на рівень стандартизованих сировинних ресурсів, трансферу технологій у галузі рослинництва та інноваційної трансформації установ-оригінацій ОПІВ.

Висновки

Уведення в дію системи поправних коефіцієнтів (одного з чинників методології трансферу інновацій) можна розглядати як адаптований до практичного використання та дієвий механізм об'єктивної оцінки вартості і комерційної цінності селекційної інновації.

На підставі розроблених підходів науково обґрунтовано виділяються провідні чинники

трансферу технологій з акцентуванням ресурсних та інноваційно-інвестиційних складових. Формування збалансованої системи базових активних (мажорних) оригінацій ОПІВ на засадах наскрізної координації розглядається як дієвий механізм підвищення рівня конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Бібліографія

1. Державний Реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2013 році. — Доступний з <http://vet.gov.ua/sites/default/files>
2. Ключові особливості інноваційної політики як основи для розробки заходів з посилення інновацій, що сприятимуть наближенню України до конкурентної економіки знань-порівняння ЄС та України/Витяги з аналітичної роботи проекту ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні» за ред. Г. Румф, Дж. Стріглопулоса, І. Єгорова. — К.: Фенікс, 2011. — 99 с.
3. Макаров М.О. Формування інноваційної структури в АПК/М.О. Макаров//Економіка АПК. — 2009. — № 5. — С. 93–97.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. — К.: Державна служба статистики України, 2011 р. — 282 с.
5. Нова стратегія виробництва зернових і олійних культур в Україні [В.Ф. Петриченко та ін.]. — К.: Аграр. наука, 2012. — 48 с.
6. Сайт Державного Комітету статистики України. — Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Саранчук Г.М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності/Г.М. Саранчук//Інноваційна економіка. — 2010. — № 1. — С. 26–32.
8. Стратегія інноваційного розвитку України на

2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. — Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article.art_id=47920

9. Тимчук В.М. Методологічні підходи трансферу інновацій в агропромислове виробництво/Інноваційна політика та законодавство в Європейському Союзі та Україні: формування, досвід, напрямки наближення (XXIV Київ. Міжнар. симпоз. з наукознавства та наук.-технол. прогнозування)/В.М. Тимчук. — К.: Фенікс, 2–3 червня 2011 р. — С. 158–160.

10. Тимчук В.М. Проблемні питання трансферу технологічних інновацій в АПК/В.М. Тимчук//Вісн. аграр. науки. — 2013. — № 2. — С. 23–25.

11. Шубравська О. Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки: теоретико-методологічний аспект/О. Шубравська//Економіка України. — 2012. — № 1. — С. 27–35.

12. Janis M.D. Intellectual property protection for plant innovation: Unresolved issues after J.E.M. Pioneer/M.D. Janis, J.P. Kesan //Nature Biotechnology. — 2002. — V. 20. — P. 1161–1164.

13. U.S. Department of Agriculture (1995). AREI updates: New crop varieties—Intellectual property rights spur development of new crop varieties (USDA Publication No. 14). Washington, DC: U.S. Department of Agriculture, Natural Resources and Environment Division, Economic Research Service.

Надійшла 3.04.2014.